

ЗНАЧЕННЯ СПРИЯТЛИВОГО СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ В ОРГАНІЗАЦІЇ ЕФЕКТИВНОЇ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ГІМНАЗІЇ

Педагогічний колектив гімназії – це складна, багатогранна, жива система, завданням якої є виховання і навчання підростаючого покоління. Виконання цього завдання багато в чому залежить від наявності в навчальних закладах висококваліфікованих педагогів, які здатні творчо працювати відповідно до нових вимог, що постійно зростають, оволодівати новими освітніми технологіями, сприяти розвитку інтересу дітей до навчання.

Сьогодні ставлять підвищені вимоги до вчителів загальноосвітніх навчальних закладів, що полягають в усвідомленні ними педагогічної діяльності як глибоко гуманістичної, спрямованої на створення умов для розвитку дитини як суб'єкта самоосвіти та самовиховання. У свою чергу, така діяльність може бути забезпечена лише за умови постійного самовдосконалення вчителів. В умовах бурхливого розвитку промисловості, створення нових технологій, надходження нової інформації, що стрімко зростає, вчителю необхідно постійно підвищувати свій професійний рівень, вивчати передовий досвід, знайомитися і втілювати в життя інноваційні педагогічні технології. З огляду на це, першочергового значення в діяльності сучасного вчителя набуває науково-методична, дослідницька робота.

Аналіз наукових джерел свідчить, що проблема педагогічної діяльності вчителя постійно привертає увагу науковців, які розглядають різні її аспекти: питання структури і специфіки педагогічної праці вчителя (Ф. Гоноболін, Е. Карпова, Н. Кічук, Н. Кузьміна, З. Курлянд, А. Линенко, В. Сластьонін, Р. Хмелюк, Г. Щедровицький); визначення ролі і місця методичних умінь у загальній структурі професійної діяльності педагога (О. Абдулліна, Н. Іванов, С. Кисельгоф, В. Максимова, Н. Никитенко, Л. Спірін, Л. Таланова та ін.); організацію методичної роботи і питання підвищення педагогічної майстерності вчителів (О. Абдулліна, Ф. Гоноболін, Р. Гуревич, Г. Данилова, Н. Дудниченко, Н. Кузьміна, Ю. Кулюткін, Г. Ніколаєва, Н. Ничкало, О. Остапчук, Е. Ричихіна, В. Семенюк, О. Сидоренко, В. Сластьонін, Л. Спірін, Г. Сухобська, Л. Сушинцева, Л. Таланова, Г. Щедровицький та ін.); підвищення професійної кваліфікації педагогічних кадрів (Л. Кондрашова, В. Кузь, В. Луговий, Н. Ничкало, Н. Прихордько, О. Рудницька, М. Шкіль та ін.); формування педагогічного мислення вчителя (Ю. Кулюткін, З. Курлянд, Г. Нагорна, Г. Сухобська, О. Цокур та ін.).

На нашу думку, успішність науково-методичної діяльності багато в чому залежить від тих міжособистісних стосунків, що склалися в педагогічному колективі гімназії. Адже лише за сприятливих умов у педагогічному колективі утверджується атмосфера взаєморозуміння, співробітництва, взаємодопомоги, самореалізації особистості вчителя (за Н. Волковою [2, 60]).

Зауважимо, що проблема створення доброзичливого клімату в колективі постійно привертає увагу науковців, хоча вони дещо по-різному ставляться до

його визначення: як гуманізації середовища (Ш. Амонашвілі, І. Песталоцці, В. Сухомлинський та ін.), впливу соціального середовища на розвиток особистості (Л. Буєва, А. Макаренко, С. Шацький та ін.), управління самоосвітою педагогічних кадрів (С. Вершловський, Л. Карпова, Ю. Кулюткін, Г. Сухобська тощо), процес взаємодії і міжособистісних стосунків (Ю. Бабанський, В. Кан-Калік, Н. Кузьміна, Б. Лихачов, І. Підкасистий, В. Сухомлинський, Г. Щедровицький та ін.).

Відтак, метою нашої статті є аналіз різних підходів учених до сутності поняття соціально-психологічний клімат педагогічного колективу і визначення його ролі в організації ефективної науково-методичної роботи вчителів гімназії в сучасних умовах.

Н. Волкова розглядає соціально-психологічний клімат у колективі як стан міжособистісних стосунків, що виявляється в сукупності психологічних умов, які сприяють або перешкоджають продуктивній діяльності колективу [2, 64]. На думку вченої, сприятливий соціально-психологічний клімат характеризують:

- довіра, доброзичливість, чуйність, висока взаємовимогливість і ділова критика; вільне висловлювання власної думки під час обговорення питань, що стосуються колективу;
- відсутність тиску керівника на підлеглих і визнання за ними права приймати важливі для колективу рішення;
- поінформованість усіх про завдання колективу і стан їхнього виконання, можливість займати активну позицію у процесі ділового спілкування в колективі;
- наявність умов для активної професійної і творчої діяльності, самореалізації, самоствердження, саморозвитку кожного працівника; задоволення роботою та належністю саме до цього колективу;
- взаємодопомога членів колективу в критичних ситуаціях;
- прийняття індивідами на себе відповідальності за справи у колективі;
- уболівання за честь колективу, сприяння його розвитку [2, 65].

Н. Щуркова визначає соціально-психологічний клімат у групі як феномен, як динамічне поле відносин, в якому розгортається групова діяльність і що визначає самопочуття особистості, міру прояву особистісного «Я», а, отже, і розвиток кожного. До структури соціально-психологічного клімату авторка відносить ставлення членів групи до Людини, до справи, що виконується, до групи в цілому, до самого себе, до подій, що відбуваються у групі, до керівника, до соціальних цінностей тощо. При цьому, науковець зазначає, що сприятливим є той клімат, коли особистість відчуває себе захищеною, «прийнятою» групою, має можливість і прагнення позитивно виявити своє «Я», активно вступає в діяльність і спілкування, а, отже, інтенсивно розвивається [6, 98].

Схожої думки щодо визначення соціально-психологічного клімату групи дотримується П. Підкасистий, який розглядає його як механізм формування колективу, що складається зі стійких відносин групи до людини і справи, яка поєднує членів групи, до керівника групи, а також до подій, що відбуваються як

у групі, так і за її межами. Характерними ознаками сприятливого соціально-психологічного клімату вчений виокремлює:

- доброзичливість як розцінювання поведінки будь-якого члена групи в сприятливому для нього сенсі;
- захищеність як безумовну відсутність агресії на адресу будь-якої людини і готовність надати допомогу;
- працездатність як творчу активність групи, за наявності позитивної мотивації й мобільності групи;
- ініціативність як індивідуальну активність кожного члена групи і вільний вияв особистісного «Я»;
- мажор і оптимізм як прагнення групи до радісних перспектив [5].

Близьким до поняття соціально-психологічного клімату в загальноосвітньому навчальному закладі є сприятливе навчально-виховне середовище. Досліджуючи це поняття, О. Макагон доходить висновку, що це таке середовище, в якому взаємодія всіх суб'єктів педагогічного процесу має своїм результатом їхнє духовне, інтелектуальне, моральне, естетичне, фізичне взаємозбагачення, сприяє розвитку творчого потенціалу, самореалізації особистості, формує готовність до особистісного самовдосконалення, забезпечує реалізацію співтворчості в межах гуманістичної парадигми [3, 50-51].

Значну роль у створенні сприятливого соціально-психологічного клімату, на думку Г. Андрєєвої і О. Донцова, відіграє морально-психологічна позиція членів групи, що передбачає:

- захищеність і рівноправність особистості у колективі,
- задоволеність кожного учасника колективного життя й діяльності тим впливом, який колектив здійснює на розвиток його морально-вольової сфери та здібностей,
- задоволеність допомогою з боку колективу у здійсненні особистістю різних соціальних ролей, в реалізації життєвих планів,
- наявність у кожного члена колективу почуття відповідальності перед колективом,
- активна діяльність для досягнення цілей колективу,
- внутрішнє прийняття кожною особистістю офіційної колективної думки і принципу колективістських взаємовідносин,
- збіг позицій особистості з цілями колективу, прив'язаність до колективу, переживання почуття радості, підйому й натхнення від приналежності до цього колективу [4].

Відтак, ми доходимо висновку, що в будь-якому професійному колективі створення сприятливого соціально-психологічного клімату відіграє важливу роль. Зважаючи на те, що науково-методична діяльність учителів гімназії має за мету засвоєння найбільш раціональних методів і прийомів навчання і виховання учнів, підвищення рівня загальнодидактичної та методичної підготовленості педагога до організації і проведення навчально-виховної роботи, обмін досвідом між членами колективу, вияв і пропагування актуального педагогічного досвіду, ми доходимо висновку, що значна увага з боку її керівництва повинна приділятися налагодженню позитивних

взаємовідносин між членами. Успішне розв'язання науково-дослідницьких завдань, поставлених перед колективом гімназії, залежить від того, наскільки учасники педагогічного процесу можуть взаємодіяти між собою.

На думку Н. Волкової, взаємодія вчителів, залежно від того, наскільки вони дотримуються інтересів один одного, може розгортатися на таких засадах:

- 1) співробітництво – взаємодія, за якої педагоги сприяють задоволенню інтересів один одного, дотримуються приблизного паритету, об'єднують зусилля добровільно, спираючись на усвідомлення значення і необхідності розв'язання спільного завдання, на прагнення допомогти іншим учасникам спільної справи. Між ними виникають взаємні обов'язки і відповідальність;
- 2) суперництво – боротьба учасників взаємодії за реалізацію власних інтересів, утвердження своєї позиції;
- 3) домінування – підкорення своїм інтересам партнера по взаємодії з використанням слабкості його позиції [2, 62].

У колективі, що працює на засадах співробітництва вчитель почувається більш упевнено, має прагнення максимально розкрити свій внутрішній потенціал, принести найбільше користі у спільній діяльності. Під впливом доброзичливої взаємодії відбуваються глибокі якісні зміни в духовному світі вчителя, формуються правильне розуміння громадського обов'язку, об'єктивна самооцінка вчинків з позицій суспільно значущих інтересів [2, 65].

Отже, організація ефективної науково-методичної діяльності педагогічного колективу гімназії багато в чому залежить від того, наскільки кожний з учителів буде комфортно почувати себе в колективі, від єдності зусиль, спрямованих на виконання загальної мети діяльності на підставі почуття активної участі у спільній діяльності, задоволеності від міжособистісних стосунків у колективі.

Перспективу подальших наукових розвідок ми вбачаємо у визначенні шляхів і засобів створення доброзичливого соціально-психологічного клімату в гімназії, що сприятиме ефективній організації науково-методичної роботи в педагогічному колективі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии. – М.: Педагогика, 1989. – 192 с.
2. Волкова Н.П. Професійно-педагогічна комунікація: Навчальний посібник. – К.: ВЦ «Академія», 2006. – 256 с.
3. Макагон О.Е. Організаційно-педагогічні умови створення сприятливого навчально-виховного середовища в загальноосвітньому навчальному закладі: Дис. ... канд. пед. н.: 13.00.01 – Харків, 2006. – 174 с.
4. Межличностное восприятие в группе / Под ред. Г.М. Андреевой и А.И. Донцова. – М.: Изд-во Моск.ун-та, 1981. – 295 с.
5. Педагогіка / Под ред. П.И. Пидкасистого. – М., 1995. – 408 с.
6. Щуркова Н.Е. Практикум по педагогической технологии. – М.: Педагогическое общество России, 2001. – 250 с.